

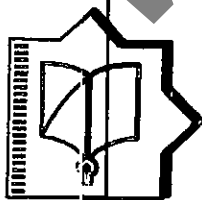
سرشناسه : قاسمی، سمانه، ۱۳۶۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : جنگ آب : عملکرد صنعت آب در دفاع مقدس / گردآورنده سمانه قاسمی ؛ به سفارش
 دبیر دایره المعارف وزارت نیرو.
 مشخصات نشر : تهران : شهید آوینی، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۳۰۰ ص.؛ مصور (رنگی)، جدول (رنگی)، نمودار (رنگی).
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۹۴-۸۴-۸
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 ادبیات : کتاب حاضر براساس مجموعه اسناد و اطلاعاتی که در آرشیو اسناد کتابخانه و ستاد جنگ وزارت
 نیرو موجود بود گردآوری شده است.
 یادداشت : ...
 عنوان : ...
 موضوع : ...
 موضوع : ...
 موضوع : ...
 شناسه افزوده : ...
 رده بندی کنگره : ...
 رده بندی دیویی : ...
 شماره کتابشناسی ملی : ...
 طراح جلد و صفحه آرا : علیرضا عبادی

جمهوری اسلامی ایران
 وزارت نیرو

دائرة المعارف و دفاع مقدس
 وزارت نیرو

موسسه فرهنگی هنری شهید آوینی
 شماره ثبت ۱۹۹۰۹

انتشارات موسسه فرهنگی هنری شهید آوینی

نام کتاب: جنگ آب

گردآورنده: سمانه قاسمی

ناشر: موسسه فرهنگی هنری شهید آوینی

لیتوگرافی/چاپ/صحافی: تهران - لوپ گرافیک

نوبت چاپ: اول - تیر ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۹۴۸۴-۸

بها: ۱۰۰۰۰ ریال

امام خمینی (ره):

از همه نگارندگان حوادث جنگ و همه کسانی که
توان انجام وظیفه در این مهم را دارند، درخواست
می‌کنم، از ثبت و ضبط این دوران غفلت نکنند و
این گنجینه را برای آیندگان به ودیعه بگذارند.

رهبر معظم انقلاب آیت الله خامنه‌ای:

می‌خواهم بگویم که این جنگ، یک گنج است. آیا
خواهیم توانست از این گنج استفاده کنیم؟
آن هشت سال بایستی تاریخ تغذیه کند.

عملگردها صنعت آب در دوران دفاع مقدسی

وَجَعَلْنَا مِنْ أَهْلِهَا كُلِّ شَيْءٍ حَيٍّ
سوره اذیاء آیه ۲۰

جنگ، مهیب و دهشتناک،
از مرداب قدرت طلبی انسان‌ها سر بر می‌آورد.
می‌درد، می‌سوزاند، ویران می‌کند.
هرآن‌چه با قلب و روح آدمی پیوند دارد، می‌گسلد
و در پیش چشمانش به آتش می‌کشد.
جنگ، از مرداب خویش بیرون خزید.
در این هنگام مردانی برای مبارزه پیش‌قدم شدند،
که من را در خود کشته و ترس را به فراموشی سپرده
بودند.

این کتاب، گزارش و حکایتی است از
حماسه‌هایی که اسناد به جا مانده از آن دوران،
در خود جای داده و یا این مردان
با پوشاندن نقش خویش بازگو کرده‌اند.

دفاع جانانه هشت ساله ملت ایران، نقطه اوج آرمان‌های انقلاب اسلامی و سند افتخار دیگری بر تارک تاریخ شکوهمند جمهوری اسلامی ایران است. لذا حفظ و بهره‌برداری از این میراث گران قدر که برای به ثمر رسیدنش خون عزیزترین فرزندان میهن ریخته شده، بر دوش هر ایرانی، خصوصاً نسلی که آن شرایط را درک کرده است و به طور اخص بر دوش پژوهش‌گران همان نسل سنگینی می‌کند، تا شاید نسل حاضر و نسل‌های آینده بتوانند از دستاوردهای این میراث گران‌بها بهره‌مند شوند و از تجربه‌هایش پند گیرند. تحقق این امر نیازمند رویکردی علمی، دفاع مقدس ملت ایران می‌باشد. زیرا رویکرد بی‌طرف علم، تنها بر مبنای اسناد، مدارک، شواهد و قرائن موجود به بررسی پدیده می‌پردازد. از سوی دیگر قالب دائره‌المعارف نیز بستر مناسبی را برای تبیین علمی یک پدیده، صورت جامع، اجمالی و با بهرزی از تجزیه و تحلیل و اظهار نظر جانبدارانه و صریح درباره آن پدیده فراهم می‌آورد و بدین ترتیب کلید و نقشه لازم را در اختیار تحقیقات آتی قرار می‌دهد. کتاب حاضر حاصل تلاش جمعی از محققان و صاحب‌ان طرآن صنعت آب کشور در دوران جنگ تحمیلی بود که با بهره‌گیری از اسناد و مدارک موجود و اصل دست‌نویس و مصاحبه‌های انجام شده که بخشی از تاریخ شفاهی آن دوران می‌باشد، تالیف شد. مصاحبه‌هایی که بخش عمده‌ای از اقدامات مهندسی در جنگ پرداخت، و از زحمات و تلاش‌های صورت گرفته در هشت سال دفاع مقدس در بخش آب برده برداری کرد. این تلاش یقیناً تمامی آن چه که در این دوران صورت پذیرفته است، نیست. اما این وسیله، تمامی کسانی که علاقه‌مند کمک به تکمیل موضوعات این کتاب بوده، و دینی در این زمینه احساس می‌کنند، به عمل می‌آید این دفتر را یاری نمایند.

خداوند تبارک و تعالی را شاکریم که این توفیق را به این تیممان فرمود تا «دفتر دائره‌المعارف دفاع مقدس وزارت نیرو» گوشه‌ای از این اقدامات را که با اخلاص آن عزیزان انجام پذیرفته است، به همکاران و پژوهش‌گران و تمامی علاقه‌مندان جهت ثبت در تاریخ دفاع مقدس تقدیم نماید. به خود لازم می‌دانیم از همکاری کلیه دلسوزان و خدمتگزاران نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، به ویژه آقای محترم جناب آقای مهندس بیطرف، مهندس فتاح، مهندس نامجو و مهندس چیت چیان که از ابتدای این تحقیق در گروهش، راهنمایی و هدایت نموده‌اند و همچنین از مدیران عامل محترم شرکت‌های مادر تخصصی، مدیران عامل شرکت‌های تابعه و وابسته وزارت نیرو، مشاورین امور ایثارگران و نمایندگان محترم وزیر در دائره‌المعارف دفاع مقدس وزارت نیرو آقایان سخاوت اسدی، محمد احمدیان و ابراهیم راحمی که مشفقانه پیگیری و با جدیت حمایت نموده‌اند و مسئولین محترم روابط عمومی، امور ایثارگران و بسیج کلیه شرکت‌ها در سراسر کشور سپاس می‌گوییم.

همچنین از جناب آقای مهندس ستار محمودی قائم مقام محترم وزیر که در بخش حقوق ملیت غرب کشور و جناب آقای مهندس شمسایی مدیرعامل محترم سازمان آب و برق خوزستان، در بخش مناطق عملیاتی جنوب کشور، این دفتر را کمک و راهنمایی نموده‌اند تشکر نماییم. از کلیه عزیزانی که در تکمیل مطالب ارائه شده، به ویژه مهندس ترابی‌زاده و دفتر تحقیقات و استانداردهای مهندسی آب سازمان آب و برق خوزستان، به خصوص پژوهش گستره سیلاب در جنگ تحمیلی که در اختیار این دفتر قرار داده‌اند و نیز مقاله بررسی نقش آب در منابع آب در مناطق عملیاتی و جنگ‌زده توسط خانم‌ها سردشتی و صفریان، سپاس‌گذاری نماییم.

در پایان از پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس بنیاد حفظ و آثار ارزش‌های دفاع مقدس و مؤسسه شهید آوینی که مجری طرح «جمع‌آوری و تدوین دائره‌المعارف دفاع مقدس وزارت نیرو» بوده‌اند و همچنین گروه پژوهشی جناب آقای نعیم نخعی و همکارانشان تشکر نماییم.

دبیر دائره‌المعارف دفاع مقدس وزارت نیرو

محمدرضا طلائی نیک

به وزارت نیرو، فعالیت می کردند. همچنین این ادارات محل تمرکز نیروهای متخصص اعزامی از سوی وزارتخانه نیز محسوب می شدند.

پروژه های مرتبط با جنگ، از سوی قرارگاه مهندسی رزمی خاتم الانبیاء (ص) به کمیسیون ویژه پشتیبانی و مهندسی صنعتی جنگ هیئت دولت (وابسته به نخست وزیری) ارسال، توسط این کمیسیون تصویب و برای اجرا به وزارتخانه ذی ربط ابلاغ می گردید.

کتاب حاضر، بر اساس مجموعه اسناد و اطلاعاتی که در آرشیو اسناد کتابخانه و ستاد جنگ وزارت نیرو موجود بوده، گردآوری شده است. علاوه بر این، به دلیل فقدان یا نقص در اسناد و مدارک به جا مانده از طرح های مهندسی رزمی اجرا شده توسط وزارتخانه در دوران جنگ، و نیز برای ثبت دقیق تر وقایع و اقدامات وزارت نیرو در ایام دفاع مقدس، پای صحبت های مسئولین فعلی و سابق سازمان ها و شرکت های آب منطقه ای، که به انحاء مختلف در فعالیت های فوق نقش داشتند نشستیم و اطلاعات و خاطراتشان را برای استفاده خوانندگان، در مجموعه پیش رو به ثبت رساندیم.

شایسته است از تمامی کسانی که برای تدوین و فعالیت های وزارت نیرو در دوران جنگ تحمیلی ما را یاری کرده و با نقل خاطرات و به اشتراک گذاری صمیمانه شان، راه دشواری را که پیش رو داشتیم هموار کردند، تشکر کنیم. خصوصاً مهندس سرتار محمودی قائم مقام محترم وزیر نیرو و حوصله بسیار، به سوالات بی شمارمان در رابطه با فعالیت های وزارت نیرو در حوزه پاسبخ گفته و با در اختیار قرار دادن مجموعه ای از اطلاعات ارزشمند از دوران خدمتشان در استان های غربی کشور، فقدان اسناد و مدارک طرح های آبی کشور را در آن دوران، مرتفع نمودند.

ناگفته نماند در حین تدوین نمایه حاضر، جای خالی کسانی که در دوران دفاع مقدس نقش

بیست و پنج سال از پایان تجاوز و جنگ نابرابر عراق و یاه عبارت بهتر تمام قدرت های دنیا، علیه ایران اسلامی می گذرد. در تمام سال هایی که گذشت، اسنادی در آرشیوهای غبار گرفته و حرف های ارزشمندی در سینه مردان سال های سخت متروک ماند، که زودتر از این ها می توانست گردآوری شده، باعث مباحثات نسل های آینده گردد. ولی امروز می توانیم بگوئیم کتاب حاضر، توانسته است در حد توان و ظرفیت خود، فعالیت ها و خاطرات این عزیزان را گردآوری، تدوین و ارائه نماید.

از همین جهت برای آگاهی کسانی که متعلق به نسل بعد از جنگ می باشند و هم اکنون کتاب حاضر را به دست گرفته اند، باید به توضیحی کوتاه و مالی راجع به گونه گی شکل گیری قرارگاه مهندسی رزمی خاتم الانبیاء (ص)، هیئت جنگ وزارت نیرو و ادارات کل آب و برق کربلا، نجف و نوح پرداخت.

شروع جنگ و ایستادن رزمی، بمباران، بسیج نیروهای مردمی و اعلام آمادگی آن ها برای دفاع از کشور، ده بالای کشور را بر آن داشت، تا قرارگاهی را برای مدیریت و جمع بندی اداره مسائل، امور و مشکلات ناشی از جنگ تأسیس کنند. این قرارگاه با نام خاتم الانبیاء (ص) شروع به کار کرد. از مهم ترین مأموریت های این قرارگاه، تأسیس قرارگاه های مهندسی رزمی، برای اجرای طرح های مهندسی جنگ در مرکز اصلی قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) در تهران، و شعبات آن در جنوب (اهواز) و غرب کشور بود تا مسائل مربوط به جنگ را در دست رصد کرده و به مدیریت آن بپردازد.

با توجه به این که شروع جنگ باعث شد بسیاری از وزارتخانه ها سازمان ها و ارگان های کشور درگیر مسائل مربوط به جنگ شوند، بنابراین در هر یک از این نهادها ستاد جنگ تشکیل، و مسئولیت امور پشتیبانی جنگ را به عهده گرفتند. وزارت نیرو نیز از این قاعده مستثنی نبود. همزمان با شروع جنگ در این وزارتخانه سمتی با عنوان «مشاور (نماینده) وزیر نیرو در امور جنگ» به وجود آمد، که به ترتیب حضور، آقایان حسن عربزاده، حسن تیموری و هزارخانی تا سال ۱۳۶۵ در این سمت به خدمت پرداختند.

در سال ۱۳۶۴ معاونت جنگ وزارت نیرو ایجاد و طی حکمی از سوی وزیر نیرو، مرحوم مهندس حسین اسماعیل نژاد با عنوان معاونت امور جنگ این وزارتخانه تا پایان جنگ، به کار خود در این ستاد ادامه داد.

معاونت جنگ وزارت نیرو، در سال ۱۳۶۵ اداره کل آب و برق کربلا را در اهواز تشکیل می دهد. این اداره، بعدها شعباتی را در منطقه خلیج فارس، تحت عنوان اداره کل آب و برق نوح (استان هرمزگان) (۱۳۶۸) و اداره کل آب و برق کربلا در اهواز و باختران (اداره کل آب و برق نجف تأسیس ۱۳۶۵) تأسیس و راهداری نمود، که ستادهای عملیاتی وزارت نیرو، مستقر در مناطق مورد نظر بودند و برای اجرای طرح های مهندسی رزمی محوله

اساسی در فعالیت‌های وزارت نیرو ایفا کرده بودند. به خوبی حس می‌شد. چنان که از اسناد و نامه‌های معاونت جنگ وزارت نیرو و سخنان پرسنل وزارتخانه برمی‌آید، مرحوم مهندس حسین اسماعیل نژاد از جمله کسانی بودند که می‌توانستند حجم وسیع و ارزشمندی از اطلاعات مورد نیاز برای تدوین نمایه حاضر را، در اختیارمان قرار دهند. یادشان گرامی.

روش پژوهش و شیوه گردآوری اطلاعات

با توجه به اهمیت موضوع، روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. این روش با مطالعه منابع کتبی، اسناد و مصاحبه‌ها به توصیف و سپس به تحلیل حواشی می‌پردازیم. روش گردآوری اطلاعات نیز کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد.

هدف پژوهش

با توجه به این که نتایج و دست‌آورد این کنفرانس صنعت آب ایران، مرهون زحمات و جانفشانی کسانی است که در دوران جنگ خدمات شبانه روزی خود، در راه حفظ و حراست از صنایع کشور کوشیده و جان خود را در این راه فدا کرده‌اند، کتاب حاضر تلاش دارد تا قابلیت‌های این عزیزان را در استان‌های مختلف، خصوصاً مناطق مرزی که پیوسته مورد تلافی هوایی قرار گرفته است، گردآوری و تدوین نماید. به عبارتی کتاب این پژوهش نگارش عملکرد صنعت آب، در دوران سخت و پرمخاطره جنگ است. دورانی که کشور در برابر هجوم و تحریم همه جانبه قدرت بزرگ دنیا قرار داشت و صنایع مهم و حیاتی نیز، به تبع آن دچار بحران شده بود. خلاء موجود در فضای پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه عملکرد صنعت آب کشور در دوران دفاع مقدس، و فقدان سوابق پژوهشی در این زمینه، وزارتخانه را بر آن داشت تا به گردآوری فعالیت‌های عظیم و موثری بپردازد، که نقش غیرقابل انکاری در حمایت و پشتیبانی از جنگ و رزمندگان داشته‌است.

در واقع خلاء مذکور باعث اهمیت موضوع شده و نگارنده کوشیده است، تا با بهره‌گیری درست از تمامی منابع موجود و قابل دسترسی، به بررسی و جمع‌آوری فعالیت‌های وزارتخانه بپردازد.

منابع پژوهش

منابع به سه دسته تقسیم می‌شوند که عبارتند از:

کتاب‌ها و نشریات

شامل حدوداً ۳۰ جلد «روزنامه جنگ ایران و عراق» تألیف مرکز مطالعات

و تحقیقات جنگ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی و پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس (یادداشت برداری از حوادث تأسیسات آب و برق کشور؛ سدها، نیروگاه‌ها، تصفیه خانه‌ها و پروژه‌های مهندسی آب)، آرشیو نشریات پیام نیرو (نشریه داخلی وزارت نیرو)، آرشیو روزنامه‌های اطلاعات و جمهوری اسلامی از سال ۱۳۵۷ - ۱۳۶۷

اسناد

اسناد شامل مصوبات کمیسیون پشتیبانی و مهندسی صنعتی جنگ هیئت دولت و مکاتبات موجود از معاونت جنگ وزارت نیرو و نیز تعدادی گزارش عملکرد و فعالیت‌های شرکت‌های آب و برق منطقه‌ای که برای معاونت جنگ ارسال شده بود.

منابع شفاهی

منظور از منابع شفاهی، مصاحبه نگارنده با افرادی است که در دوران جنگ عراق علیه ایران، مدیریت منابع آب کشور و شرکت‌های منطقه‌ای سمت و مسئولیت داشته و در رابطه مستقیم با طرح‌های مهندسی رزمی اجرا شده توسط پرسنل وزارت نیرو، در پشتیبانی از جبهه‌ها فعالیت داشته‌اند. از آنجا که منابع کمیاب و کمی در رابطه با موضوع پژوهش موجود بود، مصاحبات از بین رفتن اسناد طی سالیان گذشته و منابع اسنادی موجود نیز به علت برخی ملاحظات امنیتی، در اختیار نگارنده قرار داده نشد، منابع شفاهی سهم عمده‌ای در تدوین کتاب حاضر داشته است.

مشاوره

برگزاری جلسه‌های متعدد با کارشناسان حوزه دفاع مقدس، جهت مشاوره و راهنمایی، برای بهتر پیش بردن فعالیت‌ها.

۱۰ سخن نخست

۱۸ مقدمه

۲۲ فصل اول

۲۴ وضعیت و عملکرد سازمان آب کشور پس از انقلاب اسلامی

۳۴ فصل دوم

۳۸ عملکرد صنعت آب کشور پس از آغاز جنگ تحمیلی

۶۰ فصل سوم

۷۲ عملکرد ادارات آب و فاضلاب استان خوزستان

۷۷ فصل چهارم

۸۰ شرکت آب منطقه‌ای هرمزگان

۸۸ فصل پنجم

۹۲ شرکت سهامی آب منطقه‌ای غرب

فصل ششم ۱۵۷

شرکت آب منطقه‌ای آذربایجان غربی ۱۶۰

فصل هفتم ۱۶۲

طرح احداث اردوگاه‌های اسکان موقت ۱۶۴

فصل هشتم ۱۷۰

جداول عملکرد استان‌ها ۱۷۱

اسامی مسئولین آب کشور ۱۷۲

ضمیمه‌اسناد ۱۸۰

سخن نخست

تفصیل شد، پردازیم. با توجه به موضوع کتاب حاضر، قصد ما بررسی یک از علل شروع این جنگ (اختلافات مرزی بر سر رودخانه‌ها، محاصره و متوالی) است که به ظاهر برای کشور عراق دلیل خوبی برای آغاز خصومت علیه کشوری شیعه مذهب بود، که برخلاف ظاهر، برای سلطه جویانه آمریکا و برای رهایی از دست استعمارگری ایران، به رهبری آیت الله خمینی رهبر کبیر انقلاب اسلامی، نیاز به حرکت در راهی نمود که اسلام نشان می‌داد و بر آن صورت می‌گذاشت و آن رسیدن به حکومتی اسلامی در سایه رهبری آیت فقیه بود، که در نهایت به آینده‌ای پرامید با ظهور و رهبری امام عصر (عج) ختم می‌شد. آینده‌ای که در آن حکومت زمین به اهل آسمان و مستضعفین می‌رسید.

در ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰ (۳۱ شهریور ۱۳۵۹) درگیری‌های پراکنده مرزی دو کشور با یورش هم‌زمان نیروی هوایی عراق به ده فرودگاه نظامی و غیرنظامی ایران و تهاجم نیروی زمینی این کشور در تمام مرزها به یک جنگ تمام عیار تبدیل شد. پیش از آغاز جنگ روابط دو کشور به شدت تیره شده بود. خصومت

اگر نگاهی به سوابق اختلافات ایران و عراق بیاندازیم، می‌توانیم سر رشته‌های آن را در شرایط اقلیمی و اعتقادی این دو کشور پیدا کنیم. وجود رودخانه‌های متعدد بین دو کشور که سرچشمه‌های آن اغلب در ایران هستند و از رشته کوه‌های جوان و برف خیز آن جاری می‌شوند، همچنین شرایط اقلیمی آن‌ها که بیابان‌های وسیعی را در خود جای داده‌اند، و در کنار آن وجود گروه‌های اعتقادی شیعه و سنی و سایر فرق اسلامی و ایدئولوژی خاص رهبران دو کشور، از دلائل بروز خصومت به شمار می‌آیند.

لازم است در ابتدا به بررسی دلائل آغاز این جنگ خانمانسوز هشت ساله، که به اجبار به میهن عزیزمان ایران

استفاده کند.

بنابراین در جریان اعمال حاکمیت ایران بر جزایر سه گانه تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی، عراق روابط دیپلماتیک خود را با ایران قطع کرد و از اتحادیه عرب خواست تا آنان نیز چنین کنند. درخواستی که از سوی اتحادیه عرب رد شد. عراق همچنین اعتراض رسمی‌ای به سازمان ملل نوشت که توسط این سازمان نادیده گرفته شد. عراقی‌ها که از همه جا سرخورده شده بودند، دست به اخراج ۷۰۰۰۰ ایرانی ساکن عراق زدند. در سال ۱۹۷۴ تنش در روابط دو کشور به اوج خود رسید و درگیری‌های نظامی مرزی پراکنده، کم‌کم به جنگی تمام عیار تبدیل شد. تنش به قدری بالا گرفت که کورت والدهایم، مدیرکل سازمان ملل متحد ناچار به مداخله و اعزام نماینده ویژه مرزهای دو کشور شد. نتیجه گزارش این نماینده منجر به صدور اعلامیه ۲۴۸ شورای امنیت شد که در آن طرفین ملزم به حل اختلاف مرزی میان خود شدند.

در ۲۶ بهمن سال ۱۹۷۵ یعنی همزمان با معاهده الجزایر، موافقت‌نامه‌ای بین مرزمنه چگونگی استفاده از آب رودخانه‌های مرزی (مخازن متوالی) جدای از رود اروند، بین ایران و عراق صورت گرفت و به تصویب مجلس سناى دو کشور رسید. این موافقت‌نامه شامل یک ماده مهم به نام «توافق» بود.

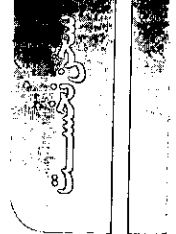
توافق‌نامه مذکور، بر اساس توافق حسن هم‌جواری برای استفاده از آب رودخانه‌های «متوالی» با رعایت منافع

شخصی صدام حسین با انقلاب ایران که امام خمینی (ره) بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران، قصد صدور آن را به دیگر کشورها داشت و مهم‌تر از آن جاه‌طلبی‌های سیاسی صدام حسین، تحریک وی از جانب آمریکا به علت انقلاب صورت گرفته در ایران و نقشه بر آب شدن مقاصد شومی که برای کشورمان داشت. همچنین اختلافات مرزی و آب و هوایی دو کشور، دلایل اصلی آن بودند.

در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، عراق مبنای سیاست خود را در منطقه، از غرب و صهیونیست ستیزی، به ایرانی ستیزی تغییر داد و با گنجاندن خوزستان در نقشه‌های جغرافیایی خود و تحریک اعراب جدایی طلب که پس از موافقت نامه الجزایر از این کار (بروز گرایش‌های استقلال طلبانه و فعالیت در این زمینه) منع شده بودند، شروع به ایجاد ناآرامی‌ها و تحرکاتی علیه ایران کرد.

علاوه بر این صدام حسین که دارای گرایشات جاه طلبانه بود، به تحریک و با مشاورات و کمک‌های نظامی آمریکا تصمیم به کشور گشایی و تصرف خاک ایران داشت. پس از سقوط شاه مخلوع ایران، گویی باور مقامات عراقی بر این عقیده استوار گشته بود که ایران پس از انقلاب، به شدت ضعیف گشته‌است و صدام حسین قصد داشت از این موقعیت برای تصاحب نقش محمدرضا شاه در خلیج فارس (ژاندارم خلیج فارس) که با خروج او از ایران بلاصاحب مانده بود،

را به سمت اراضی خود منحرف کرده بود. به طوری که کشاورزان منطقه دیگر قادر به کشت و زرع نبوده و به روستاهای دیگر کوچ کرده بودند و عملاً منطقه به بیابانی خشک مبدل شده بود. این درحالی بود که رودخانه مذکور از کوه‌های ایران سرچشمه گرفته و علاوه بر آن در موافقت‌نامه، استفاده خلاف مقررات از آب رودخانه‌ها منع شده بود.

معاهده الجزایر و تغییر سیاست‌های صدام حسین در منطقه

در سال ۱۹۷۵ محمدرضا پهلوی و صدام حسین با میانجی‌گری هواری بومدین، معاهده الجزایر را امضا کردند.

در جریان پیمان‌نامه ۱۹۷۵ الجزایر ایران به‌طور ضمنی پذیرفت که در ازای رفع اختلافات مرزی آبی در اروندرود بر اساس خط تالوگ، دست از حمایت از کردهای عراق بردارد. این نقش را بعدها اسرائیل به تنهایی در برابر کردها برعهده گرفت. بر این اساس عراق که در طول سال‌های بعد سیاست بی‌طرفی مدغرب و ضدصهیونیستی را تبلیغ می‌کرد، در سال ۱۹۸۰ و پس از سقوط شاه، سیاست ایران را ستیزی را در دستور کار روابط با عراق قرار داد. صدام متوجه خلاء ناشی از سقوط شاه ایران به عنوان ژاندارم خلیج فارس شده بود و تلاش داشت تا نقشی که پیش از آن محمدرضا پهلوی ایفاء می‌کرد را برعهده گیرد. او برای این کار نیاز به مرز آبی کافی و تسلط بر خلیج فارس داشت.

عالیه دو دولت صورت گرفت. رودخانه‌هایی که استفاده از آب آن‌ها مورد توافق قرار گرفت، بنابر این معاهده، به دو سهم (به دو سهم متساوی) و درجه‌های الوند و گنجان‌چم، تیب (میمه) و دویرج (براساس مرزهای جدید ایران و عثمانی مورخ ۱۹۱۴ و عرف).

همچنین بر طبق این توافق‌نامه، یک کمیسیون دائمی فنی متشکل از تعداد مساوی کارشناسان دو دولت، تشکیل شد که انجام مطالعات فنی و نظارت بر مسائل مربوط به رودخانه‌های محاذی را به عهده داشتند. این مطالعات من جمله تنظیم طرح‌های مشترک و نیز ایجاد تأسیسات و ایستگاه‌های هیدرومتری یک (اندازه‌گیری آب) یا تکمیل تأسیسات و ایستگاه‌های موجود نیز کاربرد داشت.

علاوه بر این کمیسیون مذکور، در تعیین میزان آب مورد استفاده طرفین موافقت‌نامه نقش داشت. به این صورت که طی بررسی‌هایی که در یک سال هیدرولوژیک (آب‌شناسی) از تاریخ امضای موافقت‌نامه صورت گرفت، سهمی را که از آب رودخانه‌های مذکور به هر یک از طرفین تعلق می‌گرفت، تعیین نمود. نکته مهم و درخور توجه در این موافقت‌نامه، ماده ۵ است که در آن عدم استفاده از آب رودخانه‌های محاذی یا متوالی بنابر مقاصدی که مغایر با مقررات موافقت‌نامه بوده و یا به منافع طرف متعاقد دیگر لطمه وارد آورد، منع نموده است. در صورتی که مدتی قبل از آغاز جنگ تحمیلی عراق آب رودخانه گنجان‌چم

مقامات عراق این بود که پس از انقلاب، ایران دچار ضعف شده و برای عراق فرصت مناسبی فراهم آورده تا توازن قبلی قوا در خلیج فارس را با یک حمله نظامی برهم زده و همزمان راه حل جدیدی برای مشکلات عراق با شیعیان جنوب و کردهای شمال این کشور جلوی پای آنان بگذارد. از سوی دیگر تنها دو ماه پیش از آغاز جنگ، صدام حسین و زیبگنیو برژینسکی در عمان با یکدیگر دیدار کردند. باور بنی صدر این بود که برژینسکی در این ملاقات به صدام اطمینان داده که ایالات متحده مخالفتی با الحاق خوزستان به عراق ندارد.

پس از وقوع انقلاب ۱۳۵۷، عراق برخی ناآرامی‌های سیاسی را زیر سر سید محمد باقر صدر و حمایت و تشویق ایران می‌دانست. صدام حسین، از وجود یک همسایه انقلابی شیعه در مرزهای شرقی خود احساسی خوبی نداشت. رهبران ایران نیز رس‌الامام می‌کردند که به سیاست صدور انقلاب ایران به سایر کشورهای اندیشیدند. روح‌الله خمینی معتقد به صدور انقلاب اسلامی به سایر ملل بود و در نخستین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی (۲۲ شهریور ۱۳۵۸) اظهار داشت:

ما انقلاب را به تمام جهان صادر می‌کنیم.

عراق مدعی شد که وارد جنگ دفاعی شده و از حق مشروع خود برای دفاع از حاکمیت و تمامیت ارضی و بازپس‌گیری اراضی خود با توسل به راه‌های صلح‌آمیز استفاده می‌کند. آن‌ها معتقد بودند که حکومت ایران تمام راه‌های صلح‌آمیز اختلافات دو

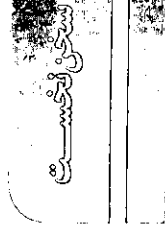
عراق از زمان عبدالکریم قاسم، خوزستان را بخشی از عراق می‌دانست که توسط حکومت عثمانی به ایران تقدیم شده بود و به همین دلیل از تجزیه طلبان خوزستان حمایت می‌کرد. حمایتی که با قرارداد الجزایر به مدت متوقف شده بود. ولی حمایت تحرک آمیزی چون نمایش نقش منطقه که در آن خوزستان «عربستان» نامیده شد، بحران خاک عراق بود از تلویزیون بهره‌ای نداشت. به گفته جیمز بیل، دبیر کلی سازمان ملل، در جریان جنگ و مناقشات سیاسی قاسم در عراق به طور کلی می‌توان در «تسلط افکار خلیج فارس» دانست. تحقق این هدف برای مصر و عربستان سعودی و سایر شیخ نشینهای منطقه چندان ناخوشایند نبود. سفیر عراق در لبنان در ۱۲ آبان ۱۳۵۸ در مصاحبه با روزنامه النهار بیروت گفت:

عراق خواهان تجدیدنظر در پیمان‌نامه ۱۹۷۵ الجزایر بود که بر اساس آن خط تالوگ اروندرود، مرز رسمی میان ایران و عراق است.

بهبود شرایط با ایران منوط به تحقق ۳ شرط اصلی است: ۱- تجدیدنظر در پیمان‌نامه ۱۹۷۵ الجزایر درباره اروندرود ۲- اعطای خودمختاری به عشایر کرد و بلوچ و عرب ۳- خروج نیروهای نظامی ایران از جزایر سه گانه ایرانی مورد مناقشه و سراسر خلیج فارس

صدام حسین مدعی بود که نظام بعثی از همان ابتدای انعقاد قرارداد مرزی ۱۹۷۵ در زمان شاه، خود را مغبون می‌دیده. به نظر می‌رسد که باور عمومی در میان

(اروند رود) رودی که مشخص کننده جنوبی‌ترین بخش مرز میان عراق و ایران است، در جریان است. عراق هم‌چنین مقادیر عظیمی ابزارآلات و تمهیدات جنگی را در این منطقه دارد جاساز می‌کند، این ابزارآلات و تمهیدات را پنهان و استتار می‌کند، و مشغول اجرای طرح‌های مهندسی نظامی‌ای است که حمله به ایران را برایش تسهیل خواهند کرد.

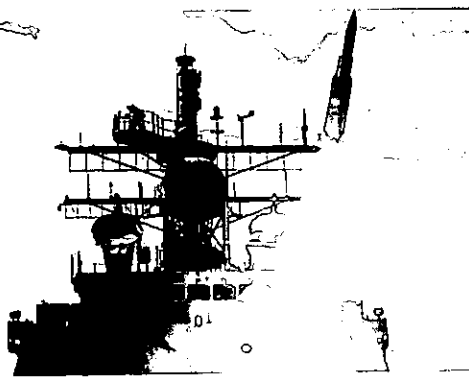
اختلافات مرزی

مهم‌ترین اختلاف مرزی دو کشور یک اختلاف کهنه بر سر وضعیت شط العرب بود. قسمت انتهایی شط العرب یا اروند رود مرز دو کشور را تشکیل می‌دهد. دولت عراق معتقد بود که مرز دو کشور بایستی بر اساس مفاد قرارداد قسطنطنیه ۱۹۱۳ تعیین شود اما ایران مرز دو کشور را خط تالوگ یعنی عمیق‌ترین قسمت رودخانه می‌دانست. دو کشور یک بار در سال ۱۹۳۰ اختلاف خود را به جامعه ملل در جنوا دادند اما توافقی حاصل نشد. در سال ۱۹۳۷ نخستین معاهده مرزی دو کشور منعقد گردید. بر اساس این قرارداد مرز دو کشور در امتداد ساحل شرقی رودخانه بود اما یک قسمت لنگرگاهی چهار مایلی در کنار آبادان به ایران اختصاص داده شده و در این قسمت خط تالوگ مرز دو کشور را مشخص می‌کرد. عراق معتقد بود ایران از شرایط داخلی سیاسی نابسامان این

کشور را مسدود کرده و پیش از آغاز یورش بارها ایران را به اقدامات تجاوزگرانه نسبت به عراق و حالت در امور داخلی خود از جمله حمایت از حزب غیرقانونی المومنینی کرده‌اند. رهبران ایران هم در بخش عربی رادیکال‌ترین کشور به بدگویی شدید از حکومت بعث عراق پرداخته و آن را یک حکومت ضد اسلامی و دست‌نشانده قدرت‌های امپریالیستی معرفی می‌کردند. حکومت عراق نیز متهم می‌شد که به اقدامات تجاوزگرانه از جمله حمایت علنی از شورشیان جدایی‌خواه در خوزستان، قول کمک به آن‌ها برای آزادی «عربستان»، نامی که حکومت عراق بر این استان نهاده بود، می‌پردازد و دریادار احمد مدنی استاندار وقت خوزستان گفته بود که عراق برای شورشیان سلاح ارسال می‌کند. در چندین مورد حتی نیروهای عراق حملاتی را به شهرهای مرزی ایران ترتیب دادند که یکی از آن‌ها یورش به شهری در کردستان ایران در ژوئن ۱۹۷۹ و دیگری به شهر صالح‌آباد در جنوب بود که چندین کشته به جا گذاشت. در نیمه اول سال ۱۹۸۰ (زمستان ۵۸ و بهار ۵۹) چندین درگیری مرزی دیگر هم بین دو کشور رخ داد.

با این وجود یک سال پیش از جنگ، آمریکا دولت مهدی بازرگان را از احتمال بروز جنگ با خبر کرده بود. مقامات آمریکایی گزارش دادند:

مانورهایی با حضور مشترک یگان‌هایی مختلف و تمرین‌هایی برای گسیل و حرکت سریع یگان‌هایی بزرگ در مسیر شط‌العرب

کشور در آن زمان برای بهبود وضعیت خود در مذاکرات سود جسته است. ایران هم از این قرارداد ناراضی بود و در دهه ۱۹۶۰ آن را فسخ کرده و خواستار مذاکرات برای تعیین خط مرزی جدید شد و همزمان حمایت از شورشیان کرد در شمال عراق این کشور را تحت فشار گذاشت. نهایتاً در سال ۱۹۷۵ قرارداد الجزایر عربی خسته‌کننده ایران در زمینه شط العرب را پذیرفت و خط تالوگ برای نخستین بار رسمیت یافت. کشور در این رودخانه شدت آن کم در ازای آن تعهد کرد که به حدس شورشیان کرد پایان دهد. اما پنج سال بعد و پنج روز پیش از آغاز جنگ صدام حسین این قرارداد را فسخ کرده و مدعی شد این پیمان به دلیل عدم رعایت مفاد آن از سوی ایران اعتبار خود را از دست داده است.

قوای طرفین

در طول سال‌های جنگ قدرت نظامی ایران از نظر تجهیزات کاهش و قدرت نظامی عراق افزایش یافت. پیش از آغاز جنگ (سال ۱۹۸۰) ارتش عراق دارای ۴۴۳۰۰۰ نیروی انسانی بود و ایران ۳۹۰۰۰۰ ارتشی داشت. عراق ۲۷۵۰ تانک و ایران ۱۷۳۵ تانک داشت. عراق ۳۳۹ هواپیمای نظامی و ایران ۴۴۷ هواپیما داشتند، هشت سال بعد و در پایان جنگ (سال ۱۹۸۸) عراق دارای ۱۰۰۰۰۰ نیروی انسانی بود و ایران

۶۰۰۰۰۰ نفر در اختیار داشت. عراق ۴۰۰۰ تانک در مقابل ۵۰۰ تانک ایران داشت. عراق ۶۰۰ هواپیما و ایران تنها ۵۰ هواپیما در اختیار داشت. عراق ۲۰۰۰۰۰ نفر در مقابل ۱۰۰۰۰۰ نفر ایران داشت. عراق ۲۴ سوخو-۲، سوخو-۲۴ و داسو میراژ اف ۱، نیروی هوایی عراق در مقابل نیروی هوایی ایران داشت. عراق به ششمین نیروی هوایی عظیم جهان تبدیل شده بود.

این جنگ، در نهایت پس از حدود ۸ سال در مرداد ۱۳۶۷ با قبول آتش‌بس از سوی ایران و عراق و پس از به جا گذاشتن یک میلیون نفر تلفات و ۱۰۰ میلیارد دلار خسارات به دو کشور خاتمه یافت.

مبادله اسیران جنگی بین دو کشور از سال ۱۳۶۹ آغاز شد. ایران آخرین گروه از اسیران جنگی عراقی را در سال ۱۳۸۱ به عراق تحویل داد.

در این جنگ ارتش عراق به طور گسترده از جنگ‌های شیمیایی علیه کردهای عراقی و مردم و نظامیان ایران استفاده کرد. ولی ادعای استفاده ایران از سلاح‌های شیمیایی ثابت نشده است. همچنین دو طرف در مقاطعی اقدام به بمباران و موشک‌باران شهرها و اهداف غیرنظامی نمودند که در این مورد نیز عراق همواره پیش‌قدم بود. درگیری‌ها برای مدتی در اواخر جنگ به خلیج فارس کشیده شد و طی آن تعداد زیادی سکوی نفتی و کشتی‌های تجاری و نفت کش با پرچم کشورهای گوناگون آسیب دیدند.

مقدمه

وزارت نیرو یکی از مهم‌ترین وزارتخانه‌هاست، که سبب دارد حیاتی‌ترین نیازهای جامعه را با کیفیتی مطلوب برآورده کند. قرار دهد. این وزارتخانه عهده‌دار مدیریت عرضه و تقاضای آب، برق، انرژی، خدمات آب و فاضلاب و همچنین ارتقای سطح آموزش، پژوهش و فناوری و بسترسازی توسعه بازار کالاهای خدمات صنعت آب و برق می‌باشد. در ضمن این وزارتخانه نقشی محوری و موثر در حفاظت از منابع ملی، محیط زیست و ارتقای سطح بهداشت عمومی، رفاه اجتماعی و خوداتکایی برای توسعه پایدار کشور ایفاء می‌کند.

اهداف

مهم‌ترین اهداف این وزارتخانه که با درایت و جدیتی وصف ناپذیر دنبال می‌شود، عبارتند از:

- ♦ حفاظت، نگهداری، بهره‌برداری و بهبود کمی و کیفی منابع آب‌های سطحی و زیر زمینی.
- ♦ رضایت و اقناع مردم با تأمین، تصفیه و توزیع مناسب

آب بهداشتی سالم و دائمی برای انواع مصارف.

♦ بالا بردن بهداشت محیط شهرها و روستاها، با طراحی و اجرای شبکه‌های جمع‌آوری و تصفیه خانه‌های فاضلاب.

♦ تأمین نیازهای انرژی، با کیفیت مطلوب و به‌موقع و در تمام وقت برای انواع مصارف شهروندان.

♦ دیدگاه بلند مدت (دورنگر) به حفاظت از منابع آب و انرژی و انتقال آن به نسل‌های آینده.

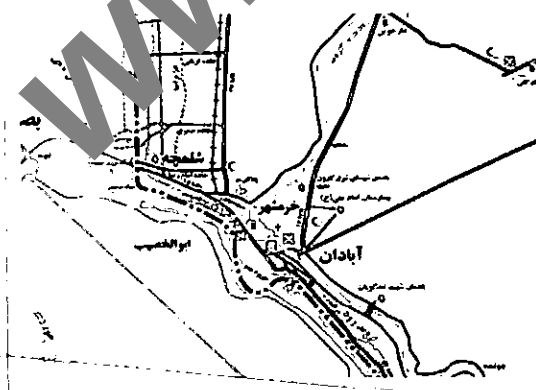
وزارت نیرو با سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت، نظارت، تدوین ضوابط و مقررات و لوایح مرتبط و ایجاد فضای مناسب برای حضور مؤثر بخش‌های غیردولتی و سایر نقش‌آفرینان، بخش‌های آب، برق و خدمات فاضلاب را

کشاورزی، محیط زیست و ... برآورده می‌سازد. حال باید دید در شرایط بحران، روند اجرایی و عملکرد وزارتخانه در رابطه با اهداف و وظایفش چگونه خواهد بود. کتاب حاضر، به بازگویی ارائه خدمات جاری وزارت نیرو، در حوزه آب در شهرها و استان‌های واقع در مناطق پرآشوب جنگ و در کنار آن به بیان عملکرد این وزارتخانه در زمینه عملیات‌های رزمی مهندسی، طسی دوران جنگ می‌پردازد. دورانی که مصداق بارزی است از شرایط بحران، که به شدت سیستم ارائه خدمات رفاهی به شهروندان را، تحت تأثیر خود قرار داده، محتل می‌نماید. بنابراین عاملی که در این شرایط، در پیش‌برد اهداف وزارت نیرو نقش مهمی ایفاء می‌کرده است، مکانیزم مدیریت بحران می‌باشد که وزارت نیرو در تمامی سال‌های جنگ و بحران و تا به حال به خوبی از پس این مهم برآمده است.

مدیریت بحران

مهری آن‌چه در سده‌های اخیر در ایران رخ داده است، ما را به این نتیجه می‌رساند، که ایران از بحران خیزترین کشورهای جهان می‌باشد. تدابیر سیاسی و به تبع آن، وقایع نظامی اتفاق افتاده در این دو همدین طور بلاخیز بودن فلات ایران، بر این سخن مهر می‌گذارد. ایران از نظر استراتژی اقتصادی، در نقطه‌ای از جهان قرار گرفته که می‌تواند از بیشتر بحران‌های جهانی اثر می‌پذیرد. به طور مثال می‌توان به بحران‌های جهانی اول و دوم را نام برد و جنگ امریکا و عرب و غیره. بنا بر این لزوم داشتن یک

در راستای تحقق چشم‌انداز کشور راهبری و با تحقق خدمات در سطح استانداردها و شاخص‌های ملی و بین‌المللی، حقوق و رضایت ذی‌نفعان به ویژه مردم را تأمین می‌کند.

وزارت نیرو و رشد پایدار بخش آب و برق کشور با اتحاد تعادل بین منابع و مصارف ارتقاء بهره‌وری و مشارکت منابع استان به عنوان ارزشمندترین سرمایه محلی می‌سازد.

در بخش آب این وزارتخانه به‌دست‌دار مدیریت پایدار منابع آب کشور و حافظ حقوق مرتبط با آب کشور در سطح کشورهای همسایه منطقه است. همچنین با در نظر گرفتن ابعاد ذاتی، اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی، این ماده حیاتی به عنوان یکی از محورهای اصلی توسعه پایدار و رکن اصلی آمایش سرزمین، بر آن است تا با مدیریت پایدار کمی و کیفی منابع و مصارف آب، نسبت به عرضه آب مطمئن، کافی و قابل مصرف، متناسب با ظرفیت‌های ملی اقدام نموده و از این راه نقش خود را در ارتقاء بهداشت، رفاه اجتماعی و توسعه پایدار ایفاء نماید.

بخش آب با تکیه بر هم‌اندیشی کارکنان توانمند و متعهد خود و مشارکت آنان در تصمیم‌سازی‌ها، تشکیلات فراگیر، تجربیات فنی و مدیریتی و سرمایه‌گذاری‌های اثربخش، نسبت به تولید و توسعه دانش فنی و علوم مهندسی اقدام نموده و با بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای علمی و پژوهشی و فناوری‌های نوین ضمن بهبود شاخص‌های کمی و کیفی مدیریت منابع آب، منافع کلیه ذی‌نفعان خود را به ویژه در بخش‌های شرب و بهداشت، صنعت،

مدیریت بحران قوی در ایران، امری اجتناب ناپذیر است. از نظر قانون و لوايح تصويب شده، قبل از انقلاب تنها قانون مصوب مربوط به پيش گيري و مبارزه با خطرات سيل بوده است. در حالي که بعد از انقلاب و بروز بحران جنگ تحميلي و وقوع بلاياي طبيعي، از قبيل سيل و زلزله و ... حداقل ده قانون و تصويب نامه و مجوز قانوني براي مقابله با سوانح طبيعي و غير طبيعي در اين و به تصويب رسيده است.

در سال هاي پس از پيروي انقلاب اسلامي، سياست کلي بر حذرگيري، تاسيسات موجود و رفع مقطعي نيازها، بدون آينده نگري و برنامه يزي هاي بلند مدت قرار داشته است. به طوري که در مطالعات سه دهه ها، برنامه ريزي کشور، در آغاز برنامه اول توسعه (۱۳۶۸)، ۲۰ درصد از تاسيسات تأمين و انتقال آب، کمبود ۲۴ درصد و در سال ۱۳۷۵، ۴۰ درصد و پوسيدگي ۴۰ درصدی در شبکه هاي توليد آب، به سبب نارسائي و به سبب نارسائي و به سبب نارسائي هدف از اين پژوهش، بررسي نقش مدیریت منابع آب کشور، با توجه به رويکردهاي خاص آب سازمان، در اجرای عمليات هاي مختلف جنگ تحميلي و تأمين امنيت در اين مناطق می باشد.

نقش رودخانه ها در اجرای عمليات هاي جنگ در طول جنگ تحميلي :

◆ کارون :

کارون، تنها رودخانه قابل کشتيراني در ايران است و در حال تنها رودخانه ايراني است، که با آب هاي بين المللي اقيانوس هاي جهان ارتباط دارد. يعني از یک طرف در خرمشهر از طريق مصب خود به اروندرود (شط العرب)، که رودخانه هاي دجله و فرات از کشور عراق نیز به آن می ريزند، وصل می شود و از طرف ديگر، به واسطه رودخانه بهمن شير به خليج فارس، و از آن طريق به اقيانوس هند مرتبط می شود.

رودخانه کارون، در فاصله ۲۵ کيلومتری شرق مرز ايران و عراق در مسيري شمالي - جنوبي، جريان دارد. اين رودخانه، در شرق خرمشهر دو شاخه می شود، که یک شاخه، در مسير شرقي غربي جريان پیدا می کند و در جنوب خرمشهر، به شط العرب پيوسته و اروندرود را تشكيل می دهد و پس از طی مسيري، به خليج فارس می ريزد.

شاخه ديگر کارون، رودخانه بهمن شير را تشكيل داده، که در مسير جنوب شرقي جريان پیدا کرده و در خور موسی به خليج

فارس می ريزد. در نتيجه، جزيره آبادان در بين مسير شاخه شرقي - غربي اروندرود و بهمن شير قرار گرفته است. جدای از دو رودخانه مهم ياد شده، در دروازه طبيعي منطقه اثر گذار رودخانه کارون، نهرهايي از رودخانه هاي کارون، اروندرود جدا شده، که به هنگام جزر و مد، موانع را ايجاد نموده و در حرکات منطقه مطمئن مؤثر می باشند.

اين نهرها، ريزش از نهر عرايض، که پل نو (یک نقطه اساس در مسير جاده شلمچه - خرمشهر) بر روی آن احداث شده است، نهر حین، که جريان بسته اين نهر، جزيره اي به نام بوارين در عراق تشكيل داده است، در جنوب غربي خرمشهر، ميان انشعابات اروندرود، جزيره ديگري به نام (ام الرصاص)، در خاک عراق تشكيل شده است.

گرفت. در جاده حاصل رودخانه کارون، تا سواحل اروندرود در شرق بصره، و رودخانه‌های کرخه کور، نیرسان و مرداب‌های هورالعظیم و غیره قرار داشت. بدین ترتیب می‌توان گفت که این مناطق، مناطق ساحلی محسوب می‌شدند و در اکثر عملیات‌ها، باید از این موانع طبیعی گذر کرد یا به‌سود خود از آن استفاده نمود.

در ایران، در جنوب آبادان، از انشعابات دیگر اروندرود، جزیره مینو می‌باشد، که جنس خاک آن منطقه سست است و در موقع بارندگی باتلاقی می‌شود. مناطقی که در جنگ تحمیلی ایران و عراق بیشتر مورد تجاوز دشمن قرار

“مناطقی که در جنگ تحمیلی
ایران و عراق بیشتر مورد
تجاوز دشمن قرار گرفت، در حد
حاصل رودخانه کارون، تا سواحل
اروندرود در شرق بصره و
رودخانه‌های کرخه کور، نیرسان و
مرداب‌های هورالعظیم و غیره قرار
داشت.”

نقش پل‌ها بر روی رودخانه‌ها در عملیات‌های جنگی:

یکی از ابعاد ناشناخته بزرگترین عملیات جنگی ایران، یعنی بیت المقدس، عبور رزمندگان اسلام و تجهیزات و ادوات و رودهای جنگی، از رود غرنده و پر تلاطم کارون، به پیشروی و رسیدن به خرمشهر، و غلبه بر این دشمن بود. اما این مهم، جز با به کارگیری پل‌ها که به پل‌های (پی. ام. پی.) معروف به میسر نمی‌شود. این پل‌ها، پل‌های موقت بودند، که در آن مقطع حساس از جنگ توسط مهندسين ارتش جمهوری اسلامی ایران نصب شدند، که در نوع خود پل‌های سریع و هجومی هستند و کاربرد آنها تنها مختص زمان جنگ نیست. از این پل‌ها، در عملیات‌های مختلفی همچون بیت المقدس برای عبور تانک‌ها، از رودخانه خروشان کارون استفاده شد، که از این نمونه ۵ عدد در عملیات بیت المقدس

پل بعثت: در ابتدا و انتهای رودخانه اروند، پلی ثابت در عملیات والفجر ۸، توسط رزمندگان اسلام طراحی و نصب گردید، که نمونه‌ای از خلاقیت و ابتکار مهندسی رزمی به شمار می‌رود. این پل در محلی از اروند که ۹۰۰ متر عرض و حداکثر ۱۲ متر عمق قرار دارد، با استفاده از لوله‌های فولادی ساخته شد، که در سال ۱۳۶۵ از آن بهره‌برداری گردید.

پل خرمشهر: این پل که بر روی رودخانه کارون احداث شد، شمال و جنوب خرمشهر را به هم وصل می‌کند. در سال ۱۳۵۸ با تسلط دشمن بر این پل (پل حماسه) مقاومت ۳۴ روزه مدافعان خرمشهر پایان یافت.

پل نو: بر روی رودخانه عرایض در غرب خرمشهر و در مسیر جاده شلمچه احداث شده است و در سال ۱۳۵۹ توسط رژیم بعثی اشغال شد.

۶۶
 ۱- نقشه با بازار کرخه سد های
 احداثی بر روی رودخانه
 ۲- چاله و فرات از دیاد حجم آب شط
 ۳- العرب و استفاده از کانال های
 ۴- بصره و جنوب شرق بصره و
 ۵- جنوب شرق بصره و جنوب شرق
 ۶- مسیر های آب کرخه و کرخه
 ۷- مسیر های آب کرخه و کرخه
 ۸- مسیر های آب کرخه و کرخه
 ۹- مسیر های آب کرخه و کرخه

فرات، از دیاد حجم آب شط العرب و استفاده از کانال های مصنوعی در شرق بصره و جنوب هور العظیم، در مناطق وسیعی ایجاد جنگی می کرد، که مسیر های پیشروی نیرو های ایرانی را در بصره محدود یا مسدود می ساخت. در مناطق جنگی جنوب، به خصوص خرمشهر، از جمله معضلات دیگر در حال حاضر، وجود شناور های عراقی در بستر رودخانه کارون می باشد، که لایروبی را با معضل استیرو بهر و کرده است.

در طول دوران شاع ماسد، اهواز و خرمشهر، تأمین آب آشامیدنی با هزینه های گزافی در حال دستگاه تصفیه و موتور برق همراه بوده است. کمبود برق و قطع و وصل شدن نیز از دیگر مسائلی بوده، که برای مردم شهر های جنگ رده و عملیات موضوعی عادی به شمار می رفته است.

بنابراین مناطقی که در جنگ تحمیلی این شهرات بیشتر مورد تجاوز دشمن قرار داشت، در حد فاصل رودخانه کارون و سواحل اروندرود در شرق بصره و رودخانه های کرخه کور، نیرسان و بصره هور العظیم و ... قرار داشت. این موضوع نشان می دهد که منابع آب شیرین مهمی در عملیات ها و حساسیت مناطق جنگی داشته است و همواره به عنوان موانع طبیعی گذر، برای هر دو کشور عمل می نموده است. اجرای طرح های وابسته به منابع آب، از جمله طرح آب اندازی در جنوب جاده حمیدیه - سوسنگرد تا کرانه شمال رودخانه کرخه کور در شمال هویزه، به عنوان یکی دیگر از موانع ایجاد شده در سر راه دشمن در عملیات های جنگی بوده است، که توسط وزارت نیرو (سازمان آب و برق خوزستان) اجرا گردید.

و ۱۱ عدد در عملیات فتح المبین بر روی کارون و کرخه زده شد و نتایج قابل توجهی را چون فتح خرمشهر در پی داشت.

اقدامات کشور عراق در رابطه با منابع آب در عملیات های جنگی:

در سال ۱۳۴۸ - ۱۳۵۳ دولت عراق، در پی ایجاد اختلافاتش با ایران، به بهانه ایجاد حوضچه های پرورش ماهی در بین شط العرب و خط مرز، به طرف مرز ایران کانال هایی ایجاد و آب شط العرب را به این کانال ها هدایت می کرد، که در جریان جنگ، از این کانال ها، برای جلوگیری از نفوذ نیرو های ایرانی به داخل عراق استفاده می کرد. از سوی دیگر، دشمن با باز کردن سدهای احداثی بر روی رودخانه دجله و